

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 13. novembra 1872.

O b s e g: Resen pogovor z našimi gospodarji o turški goveji kugi. — O skušnjah celičnega izrejevanja svilnega semena. — Pravila hranilnice. (Dal.) — Plača učiteljev od dvojne strani ogledana. — Poročilo o XXVII. skupščini Matičinega odbora 31. okt. 1872. (Dalje.) — Slovensko slovstvo. — Deželni zbori. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Resen pogovor z našimi gospodarji o turški goveji kugi.

Spisal dr. J. Bleiweis.

Še zmirom smo tako srečni, da se še ni v naše kraje prikradla ta bolezen; vendar blizo nas — v Slavoniji — še ni potihnila, in zato smo še zmirom v nevarnosti veliki.

Leta 1863. tudi je tako bilo; imeli so jo več časa na Hrvaškem; sosedne dežele so se zaprle, in mirni smo bili. Kar neki kmet v Žunicah črnomeljskega okraja skrivé čez kordón iz Hrvaškega pripeljana dva vola dobí; 24. dne sušca 1863. leta, ko je bil v Metliki sejm le za domačo živino, sta ta dva vola iz Žunič tudi na sejm prignana bila; kupil ju je kmet iz Sela blizo Semiča; drugi dan je zapazil, da je eden izmed teh volov bolan, v strahu, da bolezen utegne kuga biti, ju žene čez Préloko in skozi Kolpo v Žuniče nazaj; kmalu pa mu zbolí domač vol — in mala iskrica naredila je velik plamen. V 33 vaséh z 2654 govedi, zbolelo jih je 232, poginilo 105, pobilo 194, ozdravelo 18. Le s tem, da sem izprva silo ostro po postavi ravnal in vsa goveda (se ve da nektera za celo odškodovanje, nektera za tretjino cene) pobiti dal, ki bi bila utegnila kugo dalje zatrositi, obvarovali smo celo Kranjsko deželo neizmerne škode. — Na Štajarskem jih je zbolelo takrat v Sevniskem okraji 105, poginilo 42, ostale so pobili; na Primorskem jih je zbolelo 211, ozdravelo 12, poginilo 109, ostale so pobili. V vojaški Granici jih je poginilo 13.583, blizo 600 so jih pobili itd.

Ne bom na dalje popisaval kuge, kakor je bila l. 1862. in 1863.; povedati pa hočem našim gospodarjem, kako je izprva bilo s to kugo, ki se nikoli pri nas sama po sebi ne začne, ampak se le iz rusovskih ali turških krajev po svetu zatrosi.

Do leta 1710. nič prav gotovega ne vemo o tej kugi. Leta 1710. pa, ko se je prvič kot prava šiba Božja vlekla skozi po celi Evropi, je vladam in zdravnikom klicala: pozor!

Ono nesrečno leto se je iz Tartarije čez Moskvo pritepla na Poljsko, čez Podolijo, Besarabijo in Hrvaško v Dalmacijo. Dalmatinski živinski trgovci so popustili na cesti v Padovo bolnega vola, ktereja je pastir grofa Boromea, korarja v Padovi, v grofov hlev djal. Vsa njegova goveda so po njem zbolela in poginila. Od tod se je kuga vlekla čez celo srednje in doljno Laško, čez Rimsko do Neapolja, in čez Milaneško, Piemonteško

na Francosko, Elzacijo, Nemčijo do Holandije, potem na Angleško, na Prusko, Pomorsko, Meklenburško, Holštajnsko itd. Dr. Paulet je preračunal, da od l. 1710. do 1714. je samo v Evropi nad poldrugi milijon goved za to kugo poginilo.

Od leta 1729. do 1731. je zopet hudo razsajala, od leta 1740. do 1756. zopet, in pozneje isto tako. Od leta 1769. do 1772. je v Liflandiji in Estlandu poginilo nad 60.000 goved. Grozovito je razsajala na južnem Francoskem po zimi leta 1775. Leta 1780. od meseca sušca do konca leta je samo v Celjskem okraji na Štajarskem pobrala blizo 10.000 goved. Ob času vojská od l. 1805. do 1809. je silno huda bila, leta 1813. se je razširila po vsej Nemčiji, od kodar se je zanesla leta 1814. na Francosko. Ob rusovsko-turški vojski leta 1827. do 1828. je morila goveda v Moldavi, Vlahiji, Besarabiji itd., prestopivši mejo je razsajala na Poljskem in Šlezkem, Pruskem, Saksonskem in v Avstrijskih deželah, vzlasti v Bukovini, Galiciji, na Šlezkem, Moravskem in Českem, na Erdeljskem, v Banatu, na Ogorskem, doljni Avstriji itd. Na Koroškem in Kranjskem je v pozni jeseni 1830. huda bila.

Mislim, da bodo naši gospodarji tega zgodovinskega popisa že dosti imeli, zato jim povem le še to, da po zanesljivih izkazih je Evropa do konca preteklega stoletja čez 200 milijonov goved samo po tej kugi zgubila. Kaka strašanska škoda!

Zdaj še le so se vladam oči odprle, da je treba učenih živinozdravnikov ravno tako kakor človeških, kajti na milijone in milijone narodnega bogastva gre pod zlo brez njih; — gotovo ne bi bila Evropa v preteklem stoletju tolike škode trpela, ako bi bila imela učenih zdravnikov, ki bi bili vedeli, da samo po nalezbi se v naših krajih širi ta grozovita morivka, da vsako ozdravljanje le daje povod, da se kuga raznaša, — ko bi bili vedeli, da se kužna živina tako zapreti mora kakor stekel pes, da ne pride do nobene druge, — da človek, ki je bil pri taki živini, ne pride v dotiko z drugim, ki k svoji živini gré, ali z drugo govejo živino, — da nobena stvar od bolne živine, bodi-si klaja, gnoj, meso, koža ali kar si bodi, ne pride do drugih goved. Enkrat je v gostilnici pri Maliču kuharica meso take bolne živine (o kateri pa niso vedeli, da je za to kugo bolna) v vodi oprala, predno ga je kuhati dala, ter to vodo v pomije vlila — in gledite! — vsa živina onega hleva je zbolela in poginila.

Če tudi sem v prejšnjih tečajih „Novic“ govoril o tej kugi, treba, da drugi pot še kaj povem, kako se pozna ta bolezen, da se ljudje ne prestrašijo nepotrebno, a da tudi ne prezró sumljivih znamenj.